

Στάση Βάρδα Σκληρού, 976 - 979

Summary :

Η στάση του δούκα της Μεσοποταμίας Βάρδα Σκληρού εναντίον του αυτοκράτορα Βασιλείου Β΄ έλαβε χώρα στην περιοχή του Χαρπούτ, στο θέμα Μεσοποταμίας, διήρκεσε τρία χρόνια και επεκτάθηκε σε μεγάλο μέρος της Μικράς Ασίας. Ξεκίνησε στο τέλος της άνοιξης του 976 και κατεστάλη στις 24 Μαρτίου 979.

Date

άνοιξη 976 - 24 Μαρτίου 979

Geographical Location

Χαρπούτ, Μεσοποταμία

1. Ιστορικό πλαίσιο

Μετά το θάνατο του αυτοκράτορα [Ιωάννη Α΄ Τζιμισκή](#) (10 Ιανουαρίου 976), η εξουσία πέρασε και πάλι στα χέρια των δύο γιων του Ρωμανού Β' (959-963), του [Βασιλείου Β'](#) (976-1025) και του Κωνσταντίνου Η΄ (976-1028). Οι δύο νεαροί εκπρόσωποι της [Μακεδονικής δυναστείας](#) είχαν στεφθεί συναυτοκράτορες από την εποχή του πατέρα τους, μετά το θάνατο του οποίου είχαν τεθεί ως ανήλικοι υπό την κηδεμονία του [Νικηφόρου Β' Φωκά](#) και του Ιωάννη Τζιμισκή, μελών της στρατιωτικής αριστοκρατίας. Τον Ιανουάριο του 976 ο Βασίλειος, έχοντας κλείσει τα είκοσι χρόνια, ήταν πλέον σε κατάλληλη ηλικία για να ασκήσει τα καθήκοντά του. Ωστόσο, ο μακροχρόνιος παραγκωνισμός του νεαρού αυτοκράτορα τον είχε αποδυναμώσει πολιτικά, με αποτέλεσμα τη διακυβέρνηση του κράτους να την αναλάβει ουσιαστικά ο θείος του [Βασίλειος Λακαπηνός](#), νόθος γιος του αυτοκράτορα [Ρωμανού Α' Λακαπηνού](#), ο οποίος κατείχε το αξίωμα του [παρακοιμωμένου](#) και είχε πρόσβαση στη διαχείριση των κρατικών υποθέσεων. Ο Βασίλειος Λακαπηνός, γνωρίζοντας πως υπήρχε διάχυτη η αντίληψη ότι οι νεαροί βασιλείς δεν είχαν την ικανότητα να κυβερνήσουν αποτελεσματικά και ότι η εξουσία έπρεπε να περάσει εκ νέου στα χέρια ενός ισχυρού εκπροσώπου της [στρατιωτικής αριστοκρατίας](#), θέλησε να προστατεύσει το καθεστώς που δημιουργήθηκε με τον ίδιο σε κυρίαρχο ρόλο. Φρόντισε λοιπόν να περιορίσει τη δύναμη του πλέον επίδοξου διεκδικητή του θρόνου, του [Βάρδα Σκληρού](#), ο οποίος ήταν γυναικάδελφος του Ιωάννη Τζιμισκή και επικεφαλής της ισχυρής οικογένειας των [Σκληρών](#). Ο Βάρδας, ο οποίος κατείχε το αξίωμα του [δομestikou των σχολών](#) της Ανατολής¹ και είχε την αρχηγία όλου του [στρατεύματος](#), βρισκόταν την περίοδο εκείνη στην [Κωνσταντινούπολη](#).² Ο Βασίλειος Λακαπηνός τον όρισε [δούκα](#) Μεσοποταμίας, θέλοντας να τον απομακρύνει από τη Βασιλεύουσα και να τον κρατήσει απασχολημένο με την αντιμετώπιση των αραβικών επιδρομών, ενώ παράλληλα κράτησε στην Κωνσταντινούπολη ως όμηρο τον γιο του.

2. Η στάση του Βάρδα Σκληρού

2.1. Εκδήλωση της στάσης

Μετά το διορισμό του ως δούκα της Μεσοποταμίας (αρχές 976), ο Βάρδας Σκληρός αποχώρησε σύντομα από την Κωνσταντινούπολη για να αναλάβει τα καθήκοντά του. Πρώτη του ενέργεια ήταν η απελευθέρωση του γιου του, του Ρωμανού, από την πρωτεύουσα, ενέργεια την οποία πραγματοποίησε ο έμπιστός του Άνθης Αλυάτης. Ο Σκληρός, ο οποίος ήταν ιδιαίτερα αγαπητός στο στράτευμα, εξασφάλισε την υποστήριξη των στρατευμάτων της Μεσοποταμίας, αλλά και του [τάγματος](#) των στρατηλατών, στο οποίο εξακολουθούσε, όπως φαίνεται, να ασκεί σημαντική επιρροή.³ Στο τέλος της άνοιξης του 976⁴ ανακηρύχθηκε αυτοκράτωρ από τους στρατιώτες του στην περιοχή του Χαρπούτ. Στο εγχείρημά του συμμετείχαν εξ αρχής πολλοί [Αρμένιοι](#), οι οποίοι αποτελούσαν μεγάλο μέρος του στρατού του.⁵ Οι σημαντικότεροι από τους Αρμένιους συμμάχους του ήταν οι ηγεμόνες του Ταρών Γρηγόριος και Παγκράτιος (Bagarat), ο άρχοντας του Μορκ Ζαφρανίκ και ο [πατριίκιος](#) Ρωμανός Ταρωνίτης. Πρώτη μέριμνα του στασιαστή ήταν η εξασφάλιση οικονομικών πόρων για την οργάνωση

Στάση Βάρδα Σκληρού, 976 - 979

του κινήματός του. Για το λόγο αυτόν ιδιοποιήθηκε τους φόρους της περιοχής που είχε υπό τον έλεγχό του, καθώς και τα χρήματα του βασιλικού ταμείου της [Μελιτηνής](#),⁶ την οποία κατέλαβε αιφνιδιαστικά και χωρίς να συναντήσει ουσιαστική αντίσταση. Ως αρχηγείο και ορμητήριο του επέλεξε το οχυρό Χαρπούτ, όπου συγκέντρωσε όλα τα χρήματα που είχε εξοικονομήσει και εγκατέστησε ισχυρή φρουρά. Στη συνέχεια, φρόντισε να εξασφαλίσει τις κατάλληλες συμμαχίες, οι οποίες θα τον ενίσχυαν και θα του επέτρεπαν να κινηθεί ανενόχλητος εναντίον της Κωνσταντινούπολης, έχοντας εξασφαλισμένα τα νότια του. Ήλθε λοιπόν σε συμφωνία με τους μουσουλμάνους αρχηγούς που γειτνιάζαν με την περιοχή του, τον Χαμδανίδη [εμίρη](#) της Μοσούλης Αμπού Ταγλίμπ (Abū Taglib) και τον υποτελή του, εμίρη της Άμιδας Αμπού Ντουλάφ (Abū Dulaf), εξασφαλίζοντας οικονομική και στρατιωτική βοήθεια. Από την πλευρά της, η κεντρική κυβέρνηση συνέχιζε να έχει την υποστήριξη των υπόλοιπων στρατευμάτων και των αριστοκρατικών οικογενειών της Μικράς Ασίας.

2.2. Υποταγή της νότιας Μικράς Ασίας στον Βάρδα Σκληρό

Το θέρος του 976 ο Βάρδας Σκληρός ήταν έτοιμος να ξεκινήσει την εκστρατεία του από τη Μεσοποταμία εναντίον της Κωνσταντινούπολης. Ο Βασίλειος Λακαπηνός αντιλήφθηκε την απειλή και προχώρησε σε μία διπλή αμυντική ενέργεια. Απέστειλε στον στασιαστή τον Στέφανο, [σύγκελλο](#) της Αγίας Σοφίας και [μητροπολίτη Νικομηδείας](#), με σκοπό να πείσει τον Σκληρό να παραδοθεί, και ταυτόχρονα διέταξε τον [στρατοπεδάρχη](#) Ανατολής Πέτρο, τον [δούκα Αντιοχείας Μιχαήλ Βούρτζη](#) και τον [στρατηγό Ταρσού](#) Ευστάθιο [Μαλεΐνο](#) να συγκεντρωθούν με τα στρατεύματά τους στην [Καισάρεια](#) της [Καππαδοκίας](#) για να εμποδίσουν την προέλαση του Σκληρού. Η διπλωματική προσπάθεια του Στεφάνου απέτυχε και η πρώτη σύγκρουση πραγματοποιήθηκε το φθινόπωρο του 976 στο στενό πέρασμα με την ονομασία Κούκου Λίθος.⁷ Εκεί μία εμπροσθοφυλακή του Σκληρού, με επικεφαλής τον Άνθη Αλύατη, αντιμετώπισε τμήμα του αυτοκρατορικού στρατού υπό τον Ευστάθιο Μαλεΐνο.⁸ Οι αυτοκρατορικές δυνάμεις επικράτησαν και ο Αλύατης έπεσε στο πεδίο της μάχης. Στη συνέχεια, οι δυνάμεις που ήταν πιστές στους αυτοκράτορες απέκλεισαν όλα τα σημαντικά περάσματα. Οι δυνάμεις του Σκληρού, υπό την καθοδήγηση του Αρμένιου στρατηγού Σαχακίου Βραχαμίου, ο οποίος αυτομόλησε στον στασιαστή,⁹ προωθήθηκαν στη Λάπαρα ή Λυκανδό. Εκεί συγκρούστηκαν με τον αυτοκρατορικό στρατό και σημείωσαν σημαντική νίκη, η οποία έδωσε μεγάλο πλεονέκτημα στον Σκληρό. Μετά την εξέλιξη αυτή, ο στασιαστής κινήθηκε εναντίον της Τζαμανδού, η οποία παραδόθηκε χωρίς αντίσταση. Οι επιτυχίες είχαν ως αποτέλεσμα να προσχωρήσουν στην παράταξή του ο δούκας Αντιοχείας [Μιχαήλ Βούρτζης](#), ο δούκας Ανδρόνικος Λυδός και οι δύο γιοι του τελευταίου, ο Χριστόφορος Επείκτης και ο Βάρδας Μουγγός. Ταυτόχρονα, οι στρατιώτες του [θέματος Κιβυρραιωτών](#) στασίασαν εναντίον του επικεφαλής τους και έθεσαν το στόλο της [Αττάλειας](#) στη διάθεση του στασιαστή, ο οποίος απέστειλε τον Μιχαήλ Κουρτίκιο για να αναλάβει τη διοίκησή του. Ο Σκληρός είχε πετύχει ως το τέλος του 976 να θέσει υπό την κατοχή του το μεγαλύτερο μέρος της νότιας [Μικράς Ασίας](#).

2.3. Πορεία προς την Κωνσταντινούπολη

Ο Βασίλειος Λακαπηνός, βλέποντας τον Σκληρό να προελαύνει, απέστειλε στις αρχές του 977 στη Μικρά Ασία τον [πρωτοβεστιάριο](#) Λέοντα και τον πατρίκιο Ιωάννη. Ο Λέων είχε λάβει απόλυτη δικαιοδοσία να ενεργεί στο όνομα των αυτοκρατόρων και αποσκοπούσε στο να δαμάσει τους υποστηρικτές του στασιαστή με δώρα και αξιώματα. Οι δύο άνδρες μετέβησαν στο [Κοτυάειον](#), όπου συνάντησαν τον στρατοπεδάρχη Ανατολής Πέτρο με τον αυτοκρατορικό στρατό. Βασικός στόχος του πρωτοβεστιάριου ήταν να κινηθεί ανατολικά και να βρεθεί στα νότια του στασιαστή, με σκοπό να αποσπάσει ένα μέρος των υποστηρικτών του οι οποίοι δεν είχαν προσχωρήσει οικειοθελώς στην επανάσταση, αλλά υπό την απειλή των όπλων. Ο Σκληρός αντιλήφθηκε τον κίνδυνο και απέστειλε εναντίον του ένα απόσπασμα με επικεφαλής τον Μιχαήλ Βούρτζη και τον Ρωμανό Ταρωνίτη. Αυτοί, παρά τις αντίθετες οδηγίες που είχαν, ενεπλάκησαν (πιθανότατα το θέρος του 977) σε σύγκρουση με τον αυτοκρατορικό στρατό στην περιοχή Οξύλιθος και ηττήθηκαν. Το γεγονός αυτό υποχρέωσε τον Σκληρό να κινηθεί γρήγορα εναντίον των αυτοκρατορικών δυνάμεων. Σε μάχη στην περιοχή των Ραγεών το φθινόπωρο του 977 ο στασιαστής πέτυχε σημαντική νίκη. Ο Πέτρος και ο πατρίκιος Ιωάννης έπεσαν στο πεδίο της μάχης, ενώ ο πρωτοβεστιάριος Λέων αιχμαλωτίστηκε. Ο Σκληρός ήταν πλέον κυρίαρχος στο μεγαλύτερο μέρος της Μικράς Ασίας και, με τον αυτοκρατορικό στρατό αποδυναμωμένο, όδευε προς την Κωνσταντινούπολη. Ο Βασίλειος Λακαπηνός, θέλοντας να αντιμετωπίσει την κατάσταση, διόρισε [δρουγγάριο του πλωΐμου](#) τον Θεόδωρο Καρανηνό και τον έστειλε ενάντια στον Μιχαήλ Κουρτίκιο, επικεφαλής του στόλου των στασιαστών, ο οποίος λεηλατούσε τα νησιά του Αιγαίου και ετοιμαζόταν να

Στάση Βάρδα Σκληρού, 976 - 979

πολιορκήσει την [Αβυδο](#). Στην ξηρά απέστειλε τον πατρίκιο Μανουήλ Ερωτικό να υπερασπιστεί τη [Νίκαια](#). Παρά την ηρωική άμυνα, η πόλη καταλήφθηκε ύστερα από πολιορκία από τον Σκληρό στις αρχές του 978. Ο αυτοκρατορικός στόλος νίκησε (πιθανόν στα τέλη του 978) το στόλο των στασιαστών στη [Φώκαια](#), εμποδίζοντας ουσιαστικά τον Σκληρό να προχωρήσει σε μια ολοκληρωμένη πολιορκία της πρωτεύουσας.

2.4. Το τέλος της στάσης

Τους πρώτους μήνες του 978 ο Βασίλειος Λακαπηνός είχε ανακαλέσει στην πρωτεύουσα τον [Βάρδα Φωκά](#), ο οποίος είχε εξορισθεί μετά την ήττα του από τον Βάρδα Σκληρό το 969-970, όταν είχε στασιάσει εναντίον του Ιωάννη Α΄ Τζιμισκή. Ο Φωκάς έλαβε τον τίτλο του [μαγίστρου](#) και το αξίωμα του δομestτικού των σχολών και στάλθηκε να αντιμετωπίσει τον στασιαστή. Αρχικά κινήθηκε προς την Καισάρεια της Καππαδοκίας, με σκοπό να ενώσει όλες τις δυνάμεις που παρέμεναν πιστές στην κεντρική κυβέρνηση. Εκεί συνάντησε τον Ευστάθιο Μαλείνο, ενώ σε αυτόν προσχώρησε και ο Μιχαήλ Βούρτζης, ο οποίος εγκατέλειψε τον στασιαστή. Με τον στρατό που συγκέντρωσε, ο Φωκάς κινήθηκε δυτικά, προς το [Αμόριον](#), με σκοπό να χτυπήσει στα νώτα τον αντίπαλο. Ο Σκληρός από τη Νίκαια κινήθηκε και αυτός προς το Αμόριον και στις 19 Ιουνίου 978 νίκησε τον Φωκά σε μάχη στην Παγκάλεια. Ο Φωκάς υποχώρησε στην περιοχή του θέματος Χαρσιανού, όπου και αναδιοργάνωσε το στρατό του. Εκεί, σε μάχη στην περιοχή Βασιλικά Θερμά, ηττήθηκε για δεύτερη φορά από τον Σκληρό (φθινόπωρο 978). Η κεντρική κυβέρνηση, βλέποντας τις αλληπάλληλες ήττες, απέστειλε πρεσβεία στον Γεωργιανό πρίγκιπα Δαβίδ του Ταϊκ με τον Γεωργιανό μοναχό του Αγίου Όρους Ιωάννη [Τορνίκιο](#), προκειμένου να ζητήσει ενισχύσεις.¹⁰ Τελικά παραχωρήθηκε στους Βυζαντινούς στρατιωτικό σώμα 12.000 ιππέων, υπό τις διαταγές του Ιωάννου Τορνικίου και του Γεωργιανού άρχοντα Djodjik. Ο στρατός αυτός ενώθηκε με το στρατό του Φωκά στο θέμα Χαρσιανού και, την άνοιξη του 979, αιφνιδίασε το στρατό του στασιαστή, ο οποίος είχε σημαντικές ελλείψεις, καθώς ένα μέρος των Αράβων συμμάχων του είχε αποχωρήσει, ενώ και πολλοί Αρμένιοι είχαν αποσυρθεί στην πατρίδα τους κατά τη διάρκεια του χειμώνα. Στις 24 Μαρτίου 979 ο Σκληρός υπέστη συντριπτική ήττα στην περιοχή του θέματος Χαρσιανού.¹¹ Ο στρατός του στασιαστή διαλύθηκε και ο ίδιος κατέφυγε αρχικά στη Μαρτυρούπολη και, σε σύντομο χρονικό διάστημα, στην αυλή του [χαλίφη](#) της Βαγδάτης. Ορισμένοι από τους υποστηρικτές του που παρέμεναν στα βυζαντινά εδάφη οχυρώθηκαν σε [φρούρια](#) του [θέματος Θρακησίων](#) και δεν υποτάχθηκαν στην αυτοκρατορική κυβέρνηση παρά μόνον το φθινόπωρο ή το χειμώνα του ίδιου έτους.

3. Συνέπειες

Η αποτυχία της στάσης του Βάρδα Σκληρού δεν σήμανε ουσιαστική αλλαγή της πολιτικής κατάστασης στο Βυζάντιο. Οι δύο νεαροί αυτοκράτορες, ο Βασίλειος Β' και ο Κωνσταντίνος Η', παρέμειναν στο θρόνο, αλλά συνέχισαν να βρίσκονται υπό τον έλεγχο του Βασιλείου Λακαπηνού και μακριά από την αυτόνομη και ουσιαστική άσκηση της εξουσίας. Αντίθετα, ο παρακοιμώμενος ενίσχυσε ιδιαίτερα τη θέση του, καθώς παρέμεινε πλέον μόνος και αδιαμφισβήτητος διαχειριστής της εξουσίας, δίπλα στους δύο αυτοκράτορες. Ενισχυμένος βγήκε και ο Βάρδας Φωκάς, καθώς η ανάκλησή του από την εξορία και η ενεργός συμμετοχή του στην καταστολή της στάσης σήμανε την ουσιαστική επάνοδό του στο πολιτικό προσκήνιο και του έδωσε το δικαίωμα να διεκδικήσει μερίδιο στην άσκηση της εξουσίας. Η στάση όμως είχε σημαντικές επιπτώσεις και στις εξελίξεις στη χερσόνησο του Αίμου. Το γεγονός ότι η κεντρική κυβέρνηση έστρεψε όλο το ενδιαφέρον και τις προσπάθειές της στην αντιμετώπιση του Βάρδα Σκληρού έδωσε την ευκαιρία στο κίνημα των Κομητόπουλων, των τεσσάρων γιων ενός Βούλγαρου αξιωματούχου που είχαν επαναστατήσει στις αρχές του 976, να αναπτυχθεί και να οδηγήσει σε έναν μακροχρόνιο πόλεμο μεταξύ Βυζαντινών και Βουλγάρων. Τέλος, η καταστολή της στάσης σήμανε και τον τερματισμό της διαμάχης ανάμεσα στους ισχυρούς αριστοκράτες για την κηδεμονία των νεαρών αυτοκρατόρων και τη διαχείριση της εξουσίας. Η συγκεκριμένη διαμάχη είχε ξεκινήσει με τη [στάση του Βάρδα Φωκά](#) εναντίον του Ιωάννη Α΄ Τζιμισκή το 969 και συνεχίστηκε με το κίνημα του Βάρδα Σκληρού το 976-979. Μέχρι το επόμενο [κίνημα του Σκληρού](#) (987), η πολιτική κατάσταση είχε αλλάξει ριζικά, καθώς η κηδεμονία των νεαρών αυτοκρατόρων από τον Βασίλειο Λακαπηνό διακόπηκε οριστικά το 985, όταν ο Βασίλειος Β' τον απομάκρυνε, αναλαμβάνοντας ο ίδιος την εξουσία. Στο εξής, ο ίδιος ο αυτοκράτωρ θα αντιμετώπιζε τις διεκδικήσεις των ισχυρών αριστοκρατικών οικογενειών της Μικράς Ασίας, οι οποίες συνέχιζαν να επιζητούν μερίδιο στην εξουσία.

Στάση Βάρδα Σκληρού, 976 - 979

1. Seibt, W., *Die Skleroi: Eine prosopographisch-sigillographische Studie* (Byzantina Vindobonensia 9, Wien 1976), σελ. 30-31.
2. O Forsyth, J., *The Byzantine-Arab Chronicle (938-1034) of Yahya b. Sa'id Al-Antaki* (Ann Arbor 1977), σελ. 375, βασιζόμενος στο Χρονικό του Yahya b. Sa'id, αναφέρει ότι ο Βάρδας Σκληρός δε βρισκόταν στην πρωτεύουσα τη συγκεκριμένη περίοδο.
3. Seibt, W., *Die Skleroi: Eine prosopographisch-sigillographische Studie* (Byzantina Vindobonensia 9, Wien 1976), σελ. 37.
4. Kamer, S., *Emperors and Aristocrats in Byzantium 976-1081* (Ann Arbor 1983), σελ. 32· Forsyth, J., *The Byzantine-Arab Chronicle (938-1034) of Yahya b. Sa'id Al-Antaki* (Ann Arbor 1977), σελ. 376.
5. Για τη μεγάλη συμμετοχή των Αρμενίων στην εξέγερση του Σκληρού βλ. Adontz, N., *Études arméno-byzantines* (Lisbon 1965), σελ. 150, και Honigmann E., *Die Ostgrenze des byzantinischen Reiches von 363 bis 1071* (Bruxelles 1935), σελ. 149-150.
6. Το ποσό που αποκόμισε ο στασιαστής από τον οικονομικό αξιωματούχο της Μελιτηνής υπολογίζεται σε 40.000 χρυσά νομίσματα. Βλ. Forsyth, J., *The Byzantine-Arab Chronicle (938-1034) of Yahya b. Sa'id Al-Antaki* (Ann Arbor 1977), σελ. 377, και Seibt, W., *Die Skleroi: Eine prosopographisch-sigillographische Studie* (Byzantina Vindobonensia 9, Wien 1976), σελ. 37.
7. Για την τοποθεσία βλ. Seibt, W., *Die Skleroi: Eine prosopographisch-sigillographische Studie* (Byzantina Vindobonensia 9, Wien 1976), σελ. 98, σημ. 98.
8. O Forsyth, J., *The Byzantine-Arab Chronicle (938-1034) of Yahya b. Sa'id Al-Antaki* (Ann Arbor 1977), σελ. 378, και ο Kamer, S., *Emperors and Aristocrats in Byzantium 976-1081* (Ann Arbor 1983), σελ. 37-38, βασιζόμενοι στο Χρονικό του Yahya b. Sa'id, αναφέρουν ότι η πρώτη σύγκρουση συνέβη αμέσως μετά την κατάληψη της Μελιτηνής, οπότε η Κωνσταντινούπολη έστειλε εναντίον του Σκληρού τον Μιχαήλ Βουρτζη και τον Ευστάθιο Μαλεΐνο, οι οποίοι όμως ηττήθηκαν από τον στασιαστή κοντά στη Μελιτηνή και υποχώρησαν.
9. O Kamer, S., *Emperors and Aristocrats in Byzantium 976-1081* (Ann Arbor 1983), σελ. 391, σημ. 39, θεωρεί ότι είναι πιθανότερο ο Σαχάκιος Βραχάμιος να έλαβε μέρος από την αρχή του κινήματος στο πλευρό του Βάρδα Σκληρού.
10. Υπάρχει και μία δεύτερη εκδοχή, σύμφωνα με την οποία ο ίδιος ο Βάρδας Φωκάς με ένα μέρος του στρατού του πήγε στην Ιβηρία για να ζητήσει τη βοήθεια του Δαβίδ. Βλ. Kamer, S., *Emperors and Aristocrats in Byzantium 976-1081* (Ann Arbor 1983), σελ. 48-49, και Seibt, W., *Die Skleroi: Eine prosopographisch-sigillographische Studie* (Byzantina Vindobonensia 9, Wien 1976), σελ. 44-45.
11. Η άποψη που έχουν εκφράσει ορισμένοι ερευνητές, βασιζόμενοι στον Σκυλίτζη, ότι η μάχη πραγματοποιήθηκε στην Παγκάλεια είναι λανθασμένη, καθώς στο σημείο αυτό ο Βυζαντινός χρονογράφος μπερδεύει την τελική μάχη της 24ης Μαρτίου 979 (η οποία έλαβε χώρα σε μια περιοχή που αναφέρεται σε γεωργιανή επιγραφή ως Sarvenisni και ταυτίζεται με το ρωμαϊκό τοπωνύμιο Aquae Saravenae) με τη μάχη της Παγκάλειας τον Ιούνιο του 978. Βλ. Seibt, W., *Die Skleroi: Eine prosopographisch-sigillographische Studie* (Byzantina Vindobonensia 9, Wien 1976), σελ. 47-48, και Forsyth, J., *The Byzantine-Arab Chronicle (938-1034) of Yahya b. Sa'id Al-Antaki* (Ann Arbor 1977), σελ. 386.

Bibliography :

	Ιωάννης Σκυλίτζης , <i>Σύνοψις Ιστοριών</i> , Thurn, I. (ed.), <i>Ioannis Skylitzae Synopsis Historiarum, Corpus Fontium Historiae Byzantinae</i> 5, Berlin – New York 1973
	Ζακουθινός Δ. , <i>Βυζαντινή Ιστορία 324-1071</i> , Αθήνα 1972
	Μιχαήλ Ψελλός , <i>Χρονογραφία</i> , Renauld, É. (ed.), <i>Michael Psellos, Chronographie ou histoire d'un siècle de Byzance (976-1077), I-II</i> , Paris 1926-1928 (ανατ. 1967)
	Adontz N. , <i>Études arméno-byzantines</i> , Lisbon 1965
	Λέων Διάκονος , <i>Ιστορία</i> , Hase, C.B. (ed.), <i>Leonis Diaconi Caloensis Historiae libri decem et liber de</i>

Στάση Βάρδα Σκληρού, 976 - 979

	<i>velitatione bellica Nicephori Augusti</i> , Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae, Bonn 1828
	Belke K., Restle M. , <i>Galatien und Lykaonien</i> , Wien 1984, TIB 4
	Honigmann E. , <i>Die Ostgrenze des byzantinischen Reiches von 363 bis 1071</i> , Bruxelles 1935
	Jenkins R.J.H. , <i>Byzantium: The Imperial Centuries (AD 610-1071)</i> , London 1966
	Βλυσίδου Β., Λουγγής Τ., Λαμπάκης Σ., Σαββίδης Α., Κουντούρα-Γαλάκη Ε. , <i>Η Μικρά Ασία των θεμάτων. Έρευνες πάνω στη γεωγραφική φυσιογνωμία και προσωπογραφία των βυζαντινών θεμάτων της Μικράς Ασίας (7ος-11ος αι.)</i> , Αθήνα 1998, Ερευνητική Βιβλιοθήκη 1
	Cheyne J.-C. , <i>Pouvoir et contestations à Byzance (963-1210)</i> , Paris 1990, Byzantina Sorbonensia 9
	Belke K., Mersich N. , <i>Phrygien und Pisidien</i> , Wien 1990, Tabula Imperii Byzantini 7
	Ostrogorsky G. , <i>Ιστορία του Βυζαντινού Κράτους</i> , Αθήνα 1981, Παναγόπουλος, Ι. (μτφρ.)
	Seibt W. , <i>Die Skleroi: eine prosopographisch-sigillographische Studie</i> , Wien 1976, Byzantina Vindobonensia 9
	Μπουρδάρα Κ. , <i>Καθοστώσεις και Τυραννίες κατά τους Μέσους Βυζαντινούς χρόνους Ι: Μακεδονική δυναστεία 867-1056</i> , Αθήνα 1981
	Kamer S. , <i>Emperors and Aristocrats in Byzantium 976-1081</i> , Ann Arbor 1983
	Forsyth J. , <i>The Byzantine-Arab Chronicle (938-1034) of Yahya b. Sa'id Al-Antaki</i> , Ann Arbor 1977
	Charanis P. , "The Transfer of Population as a Policy in the Byzantine Empire", <i>Comparative Studies in Society and History</i> , 3, 1961, 140-154
	Canard M. , "Deux documents arabes sur Bardas Skléros", <i>Atti del V Congresso internazionale di Studi bizantini</i> , Roma 1939, 55-69
	Schlumberger G. , <i>L'épopée byzantine à la fin du Xe siècle 2. Basile II, le Tueur de Bulgares</i> , Paris 1900

Webliography :

	Διπλωματικές συνέπειες της στάσης του Βάρδα Σκληρού. http://www.fordham.edu/halsall/source/byz-arabambas.html
--	---

Glossary :

	δομέστικος των σχολών, ο Διοικητής του τάγματος των σχολών. Ο πρώτος γνωστός αξιωματούχος εμφανίστηκε το 767/768. Το 10ο αιώνα απέκτησε μεγάλη δύναμη στο στρατό των θεμάτων. Κατά τα μέσα του 10ου αιώνα το αξίωμα του δομέστικου των σχολών χωρίστηκε σε δύο: στο δομέστικο των σχολών της Ανατολής και στο δομέστικο των σχολών της Δύσης, τον ανώτατο δηλαδή στρατιωτικό διοικητή του στρατού των ανατολικών και των δυτικών επαρχιών αντίστοιχα.
	δούκας, ο (λατ. dux, -cis) Αρχαιότητα: Ρωμαίος στρατιωτικός αξιωματούχος που σε ορισμένες επαρχίες είχε και διοικητικές αρμοδιότητες. Βυζάντιο: Κατά κανόνα ανώτατος στρατιωτικός αξιωματούχος. Από το β' μισό του 10ου αιώνα, ο όρος δηλώνει το στρατιωτικό διοικητή μιας μεγάλης περιφέρειας. Μετά το 12ο αιώνα, οι δούκες εμφανίζονται ως διοικητές μικρών θεμάτων.
	δρογγάριος του πλώιμου, ο Ο αρχηγός του τμήματος του στόλου που ναυλοχούσε στην Κωνσταντινούπολη και ονομαζόταν «βασιλικόν πλώιμον». Αναφέρεται πρώτη φορά περί

Στάση Βάρδα Σκληρού, 976 - 979

τα μέσα του 9ου αιώνα (*Τακτικόν του Ουσπένσκι*).

εμίρης, ο

Αραβικός τίτλος (amir = αρχηγός) ο οποίος δηλώνει το στρατιωτικό αρχηγό μιας περιοχής (του εμιράτου). Την Πρώιμη Ισλαμική περίοδο αποδιδόταν σε αρχηγούς στρατευμάτων, ενώ αργότερα και σε πρόσωπα με διοικητικές και οικονομικές αρμοδιότητες. Την περίοδο της κυριαρχίας των Σελτζούκων δινόταν σε στρατιωτικούς αξιωματικούς και νεαρούς πρίγκιπες. Στα τέλη του 13ου και κατά τη διάρκεια του 14ου αιώνα αποδιδόταν σε Τουρκομάνους ηγεμόνες μικρότερων κρατιδίων που διαδέχθηκαν το σουλτανάτο του Ικονίου.

μάγιστρος, ο

Ανώτερο αξίωμα που στο *Κλητορολόγιο* του Φιλοθέου τοποθετείται πάνω από τον ανθύπατο (από το λατινικό magister). Από το 10ο αιώνα χάνει τη σπουδαιότητά του, ενώ παύει να υπάρχει πιθανότατα στα μέσα του 12ου αιώνα. Ο μάγιστρος αναλάμβανε συνήθως επικεφαλής κάποιας υπηρεσίας, πολιτικής ή δικαστικής, ή και, σπανιότερα, επικεφαλής της διακυβέρνησης μιας περιοχής.

παρακοιμώμενος, ο

Αξιωματούχος υπεύθυνος για το βασιλικό κοιτώνα και συνήθως ο πλέον έμπιστος συνεργάτης του αυτοκράτορα στη διαχείριση των κρατικών υποθέσεων.

πατρίκιος, ο / πατρικία, η

Από το λατινικό patricius. Εισήχθη από τον Κωνσταντίνο Α΄ ως ισόβιος τιμητικός τίτλος ανδρών και γυναικών χωρίς διοικητικές αρμοδιότητες. Ειδικά για τις γυναίκες στο περιβάλλον της αυτοκράτειρας ο τίτλος της πατρικίας ζωστής ήταν ο υψηλότερος που μπορούσε να τους απονεμηθεί. Από τον 8ο έως το 10ο αιώνα ο τίτλος του πατρικίου αποδιδόταν σε υψηλούς αξιωματούχους της διοικητικής και στρατιωτικής ιεραρχίας, αλλά και σε ξένους συμμάχους και ηγεμόνες. Έπαψε να χρησιμοποιείται μετά το τέλος του 12ου αιώνα.

πρωτοβεστιάριος, ο (και πρωτοβεστιαρίτης)

Ανώτερος αυλικός, υπεύθυνος του βασιλικού βεστιαρίου, της βασιλικής ιματιοθήκης. Το αξίωμα απονεμόταν σε ανώτατους αξιωματούχους και μελλοντικούς αυτοκράτορες. Αρχικά ο πρωτοβεστιάριος ήταν υπεύθυνος για το αυτοκρατορικό ιματιοφυλάκιο. Από τον 9ο έως τον 11ο αιώνα, οπότε το αξίωμα εξελίσσεται σε τιμητικό τίτλο, ο ρόλος του πρωτοβεστιάριου μεταβάλλεται: εμφανίζεται πλέον ως επικεφαλής στρατευμάτων, ως υπεύθυνος για τη διεξαγωγή διαπραγματεύσεων με σκοπό την υπογραφή ειρήνης, καθώς και για τη διερεύνηση υποθέσεων συνωμοσίας κατά του αυτοκράτορα. Το 14ο αιώνα ο τίτλος παραχωρείται ιεραρχικά ανάμεσα σε αυτούς που έχουν τα υψηλότερα αξιώματα.

στρατηγός, ο

Κατά τη Ρωμαϊκή περίοδο τα καθήκοντα του στρατηγού ήταν πολιτικά. Στη Μέση Βυζαντινή περίοδο ο στρατηγός ήταν αξιωματούχος επικεφαλής του θέματος (στρατός και περιοχή δικαιοδοσίας)· συγκέντρωνε στα χέρια του τόσο στρατιωτική όσο και πολιτική εξουσία. Κατά την Ύστερη Βυζαντινή περίοδο περιορίστηκε στο στρατιωτικό ρόλο του.

στρατοπεδάρχης (Ανατολής/Δύσης), ο

Ο στρατοπεδάρχης της Ανατολής/Δύσης ήταν υψηλόβαθμος στρατιωτικός αξιωματούχος, αντίστοιχος του στρατηλάτη και του δομέστικου των σχολών· για την ακρίβεια ο όρος σημαίνει επικεφαλής (άρχων) του στρατοπέδου, δηλαδή του στρατού σε περίοδο εκστρατείας. Το αξίωμα πρωτοεμφανίστηκε το 967, ως καινοτομία του Νικηφόρου Φωκά, και ήταν σε ισχύ μέχρι και τις αρχές του 13ου αιώνα.

σύγκελλος, ο

Εκκλησιαστικό οφίκιο. Εμφανίζεται στις αρχές του 5ου αι. Έως το 10ο αι. ο σύγκελλος ήταν βοηθός του Πατριάρχη, συχνά έπαιζε το ρόλο του μεσάζοντα στις σχέσεις με τον αυτοκράτορα και διαδεχόταν τον Πατριάρχη στο θρόνο. Από τα μέσα του 10ου αι. ο τίτλος απονέμεται σε μητροπολίτες ως δείγμα εύνοιας του αυτοκράτορα. Την ίδια περίοδο εμφανίζεται ο τίτλος του πρωτοσυγκέλλου προς διάκριση ανάμεσα στους μητροπολίτες. Αργότερα εμφανίζονται οι τίτλοι του προέδρου των συγκέλλων και του πρωτοπροέδρου των συγκέλλων. Επί Φραγκοκρατίας, ήταν σε χρήση και ο τίτλος του μεγάλου πρωτοσυγκέλλου. Κατά την Οθωμανική περίοδο, διατηρήθηκε μόνο ο τίτλος του πρωτοσυγκέλλου.

τάγματα, τα

Κατά τη Μέση Βυζαντινή περίοδο ήταν οι στρατιωτικές μονάδες που στάθμευαν στην Κωνσταντινούπολη και τα περίχωρά της. Τα κυριότερα ήταν των Σχολών, των Εξκουβιτών (προερχόμενα από αντίστοιχες μονάδες της Πρώιμης Βυζαντινής περιόδου και συγκροτημένα σε αυτοκρατορική φρουρά και κεντρικό στρατό κρούσης από τον Κωνσταντίνο Ε΄), της Βίγλας (ιδρύθηκε από την Ειρήνη την Αθηναία) και των Ικανάτων (ιδρύθηκε από το Νικηφόρο Α΄). Κατά την Ύστερη Βυζαντινή περίοδο τα τάγματα τα συγκροτούσαν κατά κανόνα μισθοφόροι με επικεφαλής τον άρχοντα, δηλαδή αξιωματικό επιφορτισμένο με κάποιο από τα ανώτατα στρατιωτικά αξιώματα.

χαλίφης, ο

Ο ανώτατος θρησκευτικός και πολιτικός αρχηγός των μουσουλμάνων, θεωρούμενος διάδοχος του Μωάμεθ (αραβ. khalifa = τοποτηρητής). Ήταν ο επικεφαλής του χαλιφάτου, του θρησκευτικού κράτους των Αράβων.

Sources

Λέων Διάκονος, *Ιστορία*, Hase, C. B. (ed.), *Leonis Diaconi Caloensis Historiae libri decem* (Bonn 1828), 169, 14-170, 24.

Στάση Βάρδα Σκληρού, 976 - 979

Ιωάννης Σκυλίτζης, *Σύνοψις Ιστοριών*, Thurn, I. (ed.), *Ioannis Scylitzae Synopsis Historiarum* (Corpus Fontium Historiae Byzantinae 5, Berlin-New York 1973), 324, 32-328, 52.

Μιχαήλ Ψελλός, *Χρονογραφία*, Renauld, E. (ed.), *Michel Psellos, Chronographie ou histoire d'un siècle de Byzance (976-1077)* 1 (Paris 1926), 5, 1-9, 10.

Quotations

Ο σύγχρονος με τα γεγονότα Λέων Διάκονος περιγράφει τη στάση του Βάρδα Σκληρού (976-979)

Μετά γὰρ τὴν τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου ἐκδημίαν ἀπὸ τοῦ σώματος, Βάρδας Μάγιστρος ὁ κατ' ἐπωνυμίαν Σκληρός, φιλαρχίαν καὶ ἀπλησίαν νοσῶν, ἀπάτη τε μετελθὼν καὶ φενακίσας τὸν πολὺν ὄχλον καὶ εὐκολον, ἀποστασίαν δεινὴν κατὰ τῶν κρατούντων ἐμελέτησεν· ἐπὶ τετραετῇ τε ἐνιαυτὸν τὴν Ἀσίαν κατέδραμε, χώρας πυρπολῶν καὶ πόλεις καταστρεφόμενος, τὴν τε Ῥωμαϊκὴν δύναμιν, ἐξ ἀντιπάλου παρατάξεως ἀντασσομένην αὐτῷ, τρεπόμενος καὶ κατακαίων ὡμῶς· τοῦτο μὲν ὑπὸ τοῦ Πατρικίου Πέτρου καὶ στρατοπεδάρχου δημαγωγουμένην, ὅτε κατὰ τὴν Λάπαραν τὸ πεδίον (μεθόριον δὲ τοῦτο τῆς χώρας τῶν Ἀρμενίων) ἡ μάχη συνεκροτεῖτο, ὀπηνίκα καὶ αὐτὸς ὁ Πατρικίος Πέτρος, δορατῶ βληθεὶς καὶ τοῦ ἵππου κατενεχθεὶς, παρ' αὐτὴν ἐξέπνευσε τὴν παράταξιν, πλείστων ὅτι τῶν ὑπασπιστῶν συναναيرهθέντων αὐτῷ· τοῦτο δὲ ὑπὸ Βάρδα Μαγίστρου τοῦ Φωκᾶ, ὃς πρὸς τῶν κρατούντων τὸ τοῦ Δομεστικῶν τῶν Σχολῶν ὑποζωσάμενος ἀξίωμα, ἀντίπαλος τῷ Σκληρῷ κατὰ τὴν Παγκάλειαν παρετάξατο. ἰπήλατον τοῦτο πεδῖον, τῷ Ἀμωρίῳ προσέγγιον. ὅπου δὴ καὶ παρὰ τὸ μεταίχιμιον ῥάβδῳ κατὰ τοῦ κρανίου πληγείς ὁ Φωκᾶς, τοῦ ἵππου τε κατηνέχθη καὶ εἰς γῆν κατεβλήθη· καὶ κἂν ἤλω τῶν ἐναντίων καὶ ἀκλεῶς παραπώλετο, εἰ μὴ ὡς εἰς τῶν πολλῶν παρῶφθη παρὰ τῶν δυσμενῶν, ἠγνοηκότων αὐτὸν, ἐπελθοῦσα δὲ ἡ νύξ τοῦτον διέσωσεν. ὁ δὲ Σκληρός, ταῖς τοιαύταις νίκαις ἐπαρθεὶς τε καὶ φρενωθεὶς, ἀνυπόστατός τις καὶ ἀκαταγώνιστος ἐνομίζετο. ἐντεῦθεν τὴν τε Νίκαιαν, καὶ Ἄβυδον, καὶ Ἀττάλειαν τῷ πολεμῆν παρεστήσατο, καὶ τὴν τῆς Ἀσίας ἐπεποιήσατο Ῥωμαϊκὴν ἐπικράτειαν· καὶ πλείστας τριήρεις προσεῖληφε, καὶ θαλασσοκρατῶν μεγάλα τοὺς ἐμπόρους ἐσίνετο, καὶ αὐτὴν ἤδη τὴν βασιλεύουσαν, τὰς σιτηγούς φορτίδας οὐκ ἔων ἐς αὐτὴν ἀναπλέειν κατὰ τὸ πρότερον· ἕως οὗ ἐκ Βυζαντίου πυρφόροι νῆες πρὸς τῶν κρατούντων λαθραίως ἐξαπεστάλησαν. ἄς Βάρδας Μάγιστρος ὁ Παρσακουτηνὸς ἄγων, αἰφνίδιον τῇ Ἄβυδῳ προσορμισθεὶς, τὰς τε τριήρεις τοῦ τυράννου κατέφλεξε, καὶ τὴν τῶν στρατιωτῶν κατηκόντισε φάλαγγα, καὶ τὸ φρούριον εἶληφεν. αὐθις τε ὁ Φωκᾶς, χεῖρα περὶ αὐτὸν πλείστην στρατιωτῶν ἠθροικῶς, τῷ Σκληρῷ ἐπιτίθεται, καὶ τοῦτον τρεψάμενος ἐν Ἐκβατάνοις πρὸς τοὺς Ἀγαρηνοὺς φυγεῖν παρεσκεύασεν.

Λέων Διάκονος, *Ιστορία*, Hase, C. B. (ed.), *Leonis Diaconi Caloensis Historiae libri decem* (Bonn 1828), 169, 14-170, 24.

Ο ιστορικός Ιωάννης Σκυλίτζης περιγράφει τις πρώτες συγκρούσεις του Βάρδα Φωκά με τον στασιαστή Σκληρό

Ὁ δὲ παρακοιμώμενος τοῖς ὄλοις ἀπορηθεὶς (ἤδη γὰρ καὶ ὁ Σκληρὸς ἐπλησίαζε τῇ βασιλίδι) μίαν ἐγνώκει βοήθειαν ἀποχρῶσαν, Βάρδαν τὸν Φωκᾶν μεταπέμψασθαι τῆς ὑπερορίας, μόνον ἀξιόμαχον οἰηθεὶς τοῦτον ἀντίπαλον ἔσεσθαι τῷ Σκληρῷ. λόγου δὲ θᾶπτον μεταπεμψάμενος καὶ ὄρκους ἀσφαλίσάμενος καὶ πλοῦτον παρεσχηκῶς δαψιλῇ καὶ τῷ τῶν μαγίστρων ἀξιώματι τιμήσας, δομέστικον προχειρίζεται τῶν σχολῶν καὶ κατὰ τοῦ Σκληροῦ ἐξήρισιν. ὁ δὲ τὸν ὑπὲρ τῶν ὄλων ἀναδεξάμενος ἀγῶνα πρῶτον μὲν ἐπεχειρήσεν ἀπὸ Θράκης περαιωθῆναι εἰς Ἄβυδον. φυλάττοντος δὲ τὰ ἐν Ἑλλησπόντῳ χωρία Ῥωμανοῦ τοῦ υἱοῦ τοῦ Σκληροῦ, ἀποκρουσθεὶς ἐκείθεν ἐπάνεισιν εἰς τὴν βασιλίδαν, ἐκείθεν τε πλοίου ἐπιβάς καὶ τοὺς ἐναντίους λαθῶν πρὸς τὴν ἀντίπορθμον γίνεται γῆν, καὶ νυκτοπορίαις χρῆσάμενος ἄπεισιν εἰς Καισάρειαν, ἐκεῖστέ τε Εὐσταθίῳ μαγίστρῳ τῷ Μαλεῖνῳ καὶ Μιχαήλ τῷ Βούρτζη συμπαίξας (ἔφθασε γὰρ καὶ αὐτὸς ἐκ μετανοίας τὰ τοῦ βασιλέως πάλιν ἐλέσθαι) μετ' αὐτῶν πρὸς πόλεμον ἐξηρτύετο. καὶ δὴ λαόν, ὡς ὁ καιρὸς ἐδίδου, ἀθροίσας, καὶ τοὺς ἐκ τῆς φυγῆς ἐσκεδασμένους ἀλίσας, πρὸς τὸ Ἀμώριον γίνεται. καὶ ὁ Σκληρὸς δὲ τὴν τούτου ἔξοδον ἀκηκοῶς, καὶ νῦν πρῶτον οἰηθεὶς τὸν ἀγῶνα ἔσεσθαι αὐτῷ πρὸς ἄνδρα πολεμιστὴν καὶ φέρειν εἰδότα γενναίως καὶ τακτικῶς τὰς πολέμου στροφάς, καὶ οὐχ ὡς τὸ πρότερον, πρὸς ἀνδράρια ἐκτετημημένα θαλαμευόμενα καὶ σκιατραφῆ, ἄρας ἀπὸ Νικαίας πρὸς τὸ Ἀμώριον ἄπεισι, καὶ συναντήσας συμπλέκεται τῷ Φωκᾶ. οὐχ ὑποστάντων δὲ τῶν περὶ τὸν Φωκᾶν διὰ τὸ ταῖς προηγησάμεναις ἤτταις χαυνωθῆναι τὸν τῆς ἀνδρείας αὐτοῖς καὶ τόλμης τόνον, ἐπικρατέστερος γίνεται ὁ Σκληρὸς. οὐ μέντοι καὶ παντάπασιν ἐς ὑπαγωγὴν ἄκοσμον ἐσκέδαστο ἢ στρατιὰ τῷ Φωκᾶ, ἀλλ' ὑποκλίνασα

Στάση Βάρδα Σκληρού, 976 - 979

μὲν ἐνέδωκε, σχολαίαν δ' ἐποιεῖτο τὴν ὑποχώρησιν, ὡς μὴ ὑπὸ δειλίας δοκεῖν ἐλαύνεσθαι, ἀλλ' ἐξ ἐπιτάγματος ὑπέκειν στρατηγικῷ μετ' εὐκοσμίας καὶ τάξεως. καὶ γὰρ δὴ καὶ νῶτα δόντας τοὺς στρατιώτας καὶ πρὸς φυγὴν ὠρμημένους, ὀπισθεν οὐραγῶν ὁ Φωκᾶς τοὺς ἐπιόντας ἠμύνετο καὶ οὐ μετὰ σφοδρότατης εἶα καὶ ῥύμης καὶ βίας προσφέρεσθαι. ἔνθα καὶ λέγεται Κωνσταντῖνον τὸν Γαυρᾶν μετὰ τῶν ἀμφ' αὐτὸν τὸ φεύγον διώκοντα φιλοτιμίᾳ χρησάμενον ἀκαιρῶ, καὶ μεγάλην εὐκλειαν ἔξιν οἰηθέντα, εἰ αἰχμάλωτος ὑπ' αὐτοῦ γένοιτο ὁ Φωκᾶς, μυωπίσαντα τὸν ᾧ ἐπωχεῖτο ἵππον, μετὰ μεγίστης ὀρμῆς προσενεχθῆναι τῷ Φωκᾶ. ὄν οὗτος ἰδὼν καὶ ὅστις εἶη κατανοήσας, ἠρέμα τὸν ἵππον παρενεγκῶν καὶ ὑπαντιᾶσας παίει κορύνη κατὰ τῆς κόρυθος. καὶ ὁ μὲν λειποθυμήσας τῇ ἀνυποστάτῳ φορᾷ τῆς πληγῆς πίπτει παραντίκα τοῦ ἵππου, ὁ δὲ Φωκᾶς ἀδείας μείζονος τυχὼν τῆς ἐπὶ τὰ πρόσω πορείας εἶχετο, σχολῆ καὶ βάρδην ἰών, ἀλλ' οὐκ ἀνειμένοις τοῖς χαλινοῖς. οἱ γὰρ σὺν τῷ Γαυρᾷ τὸν οἰκεῖον πεπτωκότα θεασάμενοι στρατηγὸν καὶ ἐπιμέλειαν τούτου τιθέμενοι ἀνήκαν τὸν διωγμὸν. ὁ δὲ Φωκᾶς ἅμα τοῖς σὺν αὐτῷ τὸν λεγόμενον Χαρσιανὸν κατελιηφῶς κάκεισε αὐλισάμενος ἐσκόπει τὸ μέλλον, τιμαῖς τε ταῖς ἐκ βασιλείως δεξιούμενος πολλοὺς προσφοιτῶντας καὶ τῶν συνόντων εὐεργεσίαις παραθερμαίνων τὰς προθυμίας. ἐπόμενος δὲ τούτῳ καὶ ὁ Σκληρός, καὶ περὶ τινα τόπον Βασιλικά θέρμα καλούμενον κατασκηνώσας, εἰς μάχην τὸν ὁμώνυμον ἐξεκαλεῖτο, ἀσπασίως δὲ καὶ τούτου δεξαμένου τὴν πρόκλησιν αὐθις ἐτέρα συνίσταται μάχη. καὶ χρόνον μὲν τινα ἀντέσχον οἱ περὶ τὸν Φωκᾶν, αὐτοῦ τούτου παριππεύοντος ἀπανταχοῦ καὶ τῇ σιδηραῖα κορύνη τὰς τῶν ἐναντίων ῥηγνύντος φάλαγγας καὶ μύριον ἐργαζομένου φόνον. ὅμως δὲ καὶ πάλιν νῶτα δεδωκότες οἱ περὶ τούτον ἐτράπησαν.

Ιωάννης Σκυλίτζης, *Σύνοψις Ἱστοριῶν*, Thurn, I. (ed.), *Ioannis Scylitzae Synopsis Historiarum* (Corpus Fontium Historiae Byzantinae 5, Berlin-New York 1973), 324, 32-326, 82.

Περιγραφή της τελικής ήττας του Βάρδα Σκληρού στο ιστορικό έργο του Ιωάννη Σκυλίτζη

Ἐκεῖθεν οὖν ὁ Φωκᾶς, ὡς εἶχε, διὰ ταχέων ἄνευσιν εἰς τὴν Ἰβηρίαν, καὶ Δαβὶδ τῷ τῶν Ἰβήρων ἄρχοντι προσελθὼν εἰς ἐπικουρίαν ἦιτε στρατόν. τοῦ δὲ μετὰ προθυμίας ὑπηρετοῦντος (ἐφιλιώτο γὰρ τῷ Φωκᾶ, ἐξ ὅτου δούξ ἦν ἐν Χαλδίᾳ) λαὸν ἐκεῖθεν εἰληφῶς οὐκ ὀλίγον, ἀθροίσας δὲ καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ ἐσκεδασμένους ὄντας ἐκ τῆς τροπῆς, κάτεισιν εἰς Παγκάλειαν, ἔνθα στρατοπεδευσάμενος ἦν ὁ Σκληρός. Τόπος δὲ ἡ Παγκάλεια πεδῖον ἀναπεπταμένον τε καὶ ἱππήλατον, ἔγγιστά που τοῦ ποταμοῦ Ἄλυος κείμενος. καὶ γίνεται πάλιν καρτερός ἀγών. ἐνταῦθα τὸν ἑαυτοῦ λαὸν θεασάμενος ὁ Φωκᾶς κατὰ μικρὸν ἐνδιδόντα καὶ πρὸς φυγὴν βλέποντα, βέλτιον εἶναι κρίνας τὸν εὐκλεῆ θάνατον τῆς ἀγεννοῦς καὶ ἐπονειδίστου ζωῆς, τὰς τῶν ἐναντίων συγκόψας φάλαγγας πρὸς αὐτὸν μετὰ σφοδρότητος ἵεται τὸν Σκληρόν. εὐρώστως δὲ κάκεινου τὴν αὐτοῦ ὑποδεξαμένου ὀρμῆν, καὶ μηδενὸς τῶν στρατιωτῶν ἐπιβοηθούντος, ἀλλὰ τῷ τῶν ἀρχηγῶν ἀγῶνι βουλομένων κριθῆναι τὰ πράγματα (καὶ γὰρ δὴ καὶ ἐφαίνετο πάγκαλόν τι θέαμα καὶ κατάπληξιν τοῖς ὁρῶσιν ἐπάγον ἀνδρῶν δύο μονομαχία ἐπ' εὐτολμία καὶ ῥώμῃ ψυχῆς μέγα φρονούντων), ὑποστάντες ἀλλήλους συστάδην ἐμάχοντο. καὶ ὁ μὲν Σκληρός τοῦ ἵππου τοῦ Φωκᾶ τὸ δεξιὸν οὖς σὺν τῷ χαλινῷ παίσας ἀποκόπτει τῷ ξίφει. ὁ δὲ Φωκᾶς τῇ κορύνη πατάσας αὐτὸν κατὰ τῆς κεφαλῆς τούτον μὲν ἐπὶ τοῦ τραχήλου τοῦ ἵππου ῥίπτει τῷ βάρει τῆς πληγῆς κατενεχθέντα, αὐτὸς δὲ τὸν ἵππον κεντρίσας καὶ τὰς τῶν ἐναντίων διατεμῶν φάλαγγας ἔξισι, καὶ πρὸς τινα λόφον ἀνελθὼν τοὺς ἐκ τῆς τροπῆς ἀνεκαλεῖτο. οἱ δὲ περὶ τὸν Σκληρόν κακῶς ἔχοντα τούτον θεασάμενοι ἐκ τῆς πληγῆς καὶ ἤδη λειποψυχούντα τῷ τραύματι ἐπὶ τινα πηγὴν ἄγουσι τὸν λύθρον ἀπονιψόμενον. ὑπώπτειον γὰρ καὶ τὸν Φωκᾶν τελείῳ ἤδη παραδοθῆναι ἀφανισμῷ. τοῦ ἵππου δὲ ἀποσκοιρτήσαντος καὶ τὸν κατέχοντα ἀποδράντος καὶ διὰ τῶν στρατευμάτων ἐπιβάτου χωρὶς θέοντος ἀτάκτῳ ῥύμῃ, καὶ τῷ αἵματι πεφυρμένου (Αἰγύπτιον τὸν ἵππον ἐκάλουν), καὶ καταμαθόντες, οὐ τις ὁ ἵππος, καὶ νομίσαντες τὸν ἑαυτῶν ἄρχοντα πεπτωκέναι, ἀκόσμως τρέπονται πρὸς φυγὴν, κρημνοῖς καὶ Ἄλυϊ τῷ ποταμῷ ῥιπτοῦντες ἑαυτοὺς καὶ ἀκλεῶς ἀπολλύμενοι, μηδενὸς ὄντος τοῦ διώκοντος. τοῦτο κατιδὼν ὁ Φωκᾶς ἀπὸ τοῦ λόφου, καὶ θεῖον ἔργον εἶναι τὸ πρᾶγμα, ὥσπερ ἦν εἰκός, ὑποτοπᾶσας, κάτεισι μετὰ τῶν συνόντων ἐπιδιώκων τοὺς φεύγοντας ὑπ' ἀλλήλων συμπατουμένους καὶ ἀλκῆς ὄλως μὴ μεμνημένους, καὶ τοὺς μὲν ἀναιρῶν, τοὺς δὲ χειρούμενος. ὁ δὲ Σκληρός μετ' ὀλίγων διασωθεὶς φεύγει πρὸς Μαρτυρόπολιν. ἐκεῖθεν δὲ πρεσβευτὴν ἐκπέμπει τὸν ἑαυτοῦ ἀδελφὸν Κωνσταντῖνον πρὸς Χοσρόην τὸν τῆς Βαβυλώνης ἄρχοντα, ἐπικουρίαν καὶ συμμαχίαν αἰτῶν. παρέλκοντος δ' ἐκείνου καὶ μήτε τῇ δόσει συντιθεμένου, μήτ' ἀπαναινομένου, καὶ τοῦ Κωνσταντῖνου χρονοτριβοῦντος, ἠναγκάσθη καὶ αὐτὸς ὁ Σκληρός μετὰ τῶν συνόντων ἀπάντων πρὸς Χοσρόην φοιτήσαι.

Ιωάννης Σκυλίτζης, *Σύνοψις Ἱστοριῶν*, Thurn, I. (ed.), *Ioannis Scylitzae Synopsis Historiarum* (Corpus Fontium Historiae

Στάση Βάρδα Σκληρού, 976 - 979

Byzantinae 5, Berlin-New York 1973), 326, 83-327, 29.

Η καταστολή της στάσης του Βάρδα Σκληρού

Τῆς δὲ τοῦ Σκληροῦ τροπῆς ἀγγελθείσης τῷ βασιλεῖ διὰ γραμμάτων τοῦ Φωκᾶ καὶ τῆς εἰς Βαβυλῶνα ἀναχωρήσεως, τοῦτον μὲν ὁ βασιλεὺς ἀποδεξάμενος ἀξίως ἐτίμησε, πρὸς δὲ Χοσρόην τὸν τῆς Βαβυλῶνος ἀμερμουμνῆν πρεσβευτὴν ἐπέμπει τὸν βέστην Νικηφόρον τὸν Οὐρανόν, ἱκετεύων μηδεμιᾶς ἐπιστροφῆς ἀξιῶσαι τὸν ἀποστάτην, μηδὲ θελήσαι παράδειγμα γενέσθαι τοῖς ὀψιγόνοις φαῦλον, ἀμελήσας μὲν βασιλέως ἀδικουμένου βασιλεὺς καὶ αὐτὸς ὢν, προσθέμενος δὲ τυρράνῳ ἀδίκῳ καὶ ἀποστάτῃ. ἐνεχείρισε δὲ καὶ γράμματα βασιλικά ἐνσεσημασμένα, δι' ὧν συμπαθείας ἀπάσης ἡξίου τὸν Σκληρὸν καὶ τοὺς συνόντας αὐτῷ, εἰ μεταμαθόντες τὸ δέον τὸν τε ἑαυτῶν ἐπιγνώσι δεσπότην καὶ πρὸς τὰ οἰκεία ὑπονοστήσουσι. διασωθέντος δὲ πρὸς Χοσρόην τοῦ Οὐρανοῦ καὶ τῶν βασιλικῶν φωραθέντων γραμμάτων, ὁ Χοσρόης καὶ τὸν πρεσβευτὴν καὶ τὸν Σκληρὸν καὶ πάντας τοὺς σὺν αὐτῷ Ῥωμαίους ὑπονόησας φρουραῖς παραδίδωσι. καὶ τούτους μὲν εἶχεν ἢ φρουρά, τῶν δὲ μὴ συνανελθόντων ἀποστατῶν τῷ Σκληρῷ Λέων μὲν ὁ αἰχμάλωτος καὶ οἱ τοῦ δουκὸς Ἀνδρονίκου τοῦ Λυδὸς παῖδες Χριστόφορος ὁ Ἐπίκτης καὶ Βάρδας ὁ Μουγγός (ἔφθη γὰρ ἐκεῖνος ἀποθανεῖν) τὸ Ἀρμακούριον καὶ τὴν Πλατεῖαν πέτρην καὶ ἄλλα τινὰ φρούρια ἐρυμνὰ ἐν τῷ θέματι κείμενα τῶν Θρακησίων κατεσχηκότες ἀντείχον ἕως ὀγδόης ἰνδικτιῶνος, καὶ ἐπεκδρομαὶ ἐκ τούτων ποιούμενοι τὰ βασιλέως ἐλύπουν. καὶ οὐ πρὶν ἐπαύσαντο τὰς χώρας λεηλατοῦντες, πρὶν ἂν ἀμνηστίαν εἰληφότες κακῶν διὰ Νικηφόρου πατρικίου τοῦ Παρσακουτηνοῦ τῷ βασιλεῖ προσεχώρησαν.

Ιωάννης Σκυλίτζης, *Σύνοψις Ἱστοριῶν*, Thurn, I. (ed.), *Ioannis Scylitzae Synopsis Historiarum* (Corpus Fontium Historiae Byzantinae 5, Berlin - New York 1973), 327, 30-328, 52.

Μεταγενέστερος Βυζαντινὸς λόγιος περιγράφει τὴν στάση τοῦ Βάρδα Σκληροῦ (976-979)

Διὰ ταῦτα οἱ ἐκείνων ἀνεψιαδεῖς πολέμους κατ' αὐτοῦ σφοδροὺς ἀνεργίπισαν· καὶ πρῶτος γε ὁ Σκληρός, ἀνὴρ καὶ βουλευσασθαι ἰκανὸς καὶ καταπράξασθαι περιδέξιος, πλοῦτόν τε περιβεβλημένος, μέγα ἀρκούντα τυρράνῳ, καὶ δυναστείας ἔχων ἰσχύν, πολέμους τε μεγάλους κατωρθώκως, καὶ τὸ στρατιωτικὸν ἅπαν συννεύον ἔχων πρὸς τὸ ἐκεῖνου βούλημα. Οὗτος τοιγαροῦν πολλοὺς συναιρομένους ἔχων τῇ τυρρανίδι, πρῶτος τὸν κατὰ τοῦ Βασιλείου τεθάρηκε πόλεμον, καὶ πᾶσαν ἐπ' αὐτῷ ἰππικὴν τε καὶ πεζικὴν παρήλαυνε δύναμιν, καὶ ὡς ἐπὶ προκειμένῳ πράγματι τῇ βασιλείᾳ προῆει τεθαρορηκῶς. Τὰ πρῶτα μὲν οὖν ἀπεγνώκεισαν οἱ περὶ τὸν βασιλέα τὰς σφζούσας ἐλπίδας, τὴν ὀπλιτικὴν πᾶσαν ἰσχύν τῷ Σκληρῷ ἐγνωκότες συρρεῦσασαν· ἔπειτα δὲ συλλεξάμενοι ἑαυτοὺς καὶ περὶ τῶν ὄλων γνωσιμαχήσαντες, ὥσπερ ἐν ἀπόροις πόρον εὐρηκεῖναι ᾤθησαν, καὶ Βάρδαν τινά, εὐγενέστατον ἄνδρα καὶ γενναϊότατον, τοῦ βασιλέως Νικηφόρου ἀδελφιδούν, ἀξίωμαχον περὶ τὸν τυραννήσαντα Σκληρὸν κρίναντες, τὰς καταλελειμμένας δυνάμεις φέροντες τούτῳ παρέδωσαν, καὶ τοῦ στρατοπέδου παντὸς ἡγεμόνα πεποηκότες, ἀντιστησόμενον τῷ Σκληρῷ ἐκπετόμφασιν. Ἐπεὶ δὲ καὶ περὶ τούτῳ οὐδὲν ἔλαττον τοῦ Σκληροῦ ἐδεδοίκεσαν, ἅτε βασιλείου τυγχάνοντι γένους, καὶ οὐδὲν σμικροπρεπῶς ἐννοησομένῳ περὶ αὐτοῦ, περιδύουσι μὲν τὸ πολιτικὸν τῆς περιβολῆς σχῆμα καὶ ὅσον οἶδεν ἢ τυραννίς, τῷ δὲ τῆς ἐκκλησίας κλήρῳ ἐγκαταλέγουσιν, εἶτα δὴ καὶ φρικώδεσιν ὄρκις καταλαμβάνουσι τοῦ μὴ ἀποστασίας ἀλῶναι ποτε ἢ παραβάσεως τῶν ὠμοσμένων· οὕτω γοῦν αὐτὸν ἐξεγγυησάμενοι μετὰ πασῶν ἐκπετόμφασιν τῶν δυνάμεων. Ἦν δ' ὁ ἀνὴρ οὗτος, ὡς ὁ λόγος ἔχει, τὴν μὲν γνώμην ἐς τὸν θεῖον ἀναφέρων καὶ βασιλέα, συννεφεῶς αἰεὶ καὶ ἐρηγορῶς, καὶ πάντα προῖδειν καὶ συνιδεῖν ἰκανός, πολεμικῶν τε τεχνασμάτων οὐδενὸς ἀδαής, ἀλλὰ πάσαις μὲν τειχομαχίαις, πάσαις δὲ λοχίσεσι καὶ ταῖς ἐκ παρατάξεως ἀγωνίαις ἐθᾶς, τὰς δὲ διὰ χειρὸς πράξεις δραστικώτερος ἐκεῖνου καὶ γενναϊότερος· ὁ γὰρ τοι πληγὴν παρ' ἐκεῖνου δεξάμενος εὐθέως ἀφήρητο τὴν ψυχὴν· κὰν πόρρωθεν ἐπεβόησεν, ὄλην συνετάραττε φάλαγγα. Οὗτος τοιγαροῦν τὰς ὑπ' αὐτὸν διελὼν δυνάμεις καὶ εἰς λόχους ἐγκατατάξας, οὐχ ἅπαξ ἀλλὰ καὶ πολλάκις τὴν ἀντικειμένην εἰς φυγὴν ἔτρεψε φάλαγγα, καὶ τοῦτο πληθεὶ τῶν ἀντιτεταγμένων· τοσοῦτον <δὲ> τῶν ἐναντίων ἐλάσων ἐτύγχανεν ὢν, ὅσω τῇ τέχνῃ καὶ τοῖς στρατηγήμασι κρείττων ἐδόκει καὶ γενναϊότερος. Ἐθάρησαν γοῦν ποτε πρὸς ἀλλήλους καὶ οἱ τῶν ἀντικειμένων ἡγεμόνες ταγμάτων καὶ μονομαχῆσαι ἐκ συνθήματος εἴλοντο· καὶ μέντοιγε συνελάσαντες εἰς τι μεταίχιμον, εἰδόν τε ἀλλήλους καὶ ἐν συμβολαῖς εὐθὺς ἐγεγόνεισαν. Καὶ πρῶτος γε ὁ τυραννεύων Σκληρός, οὐκ ἐπισχῶν ἑαυτὸν τῆς ὀρμῆς, ἀλλ' εὐθὺς νόμους ἀγωνίας παραβεβηκῶς, ὁμοῦ τε ἀγχοῦ τῷ Φωκᾶ ἐγεγόνει καὶ παίει τούτον ὡς εἶχε κατὰ κεφαλῆς, δυναμώσας τὴν χεῖρα τῇ φορᾷ τῆς ὀρμῆς· καὶ ὁ πεπληγῶς πρὸς τὸ ἀδόκητον τῆς πληγῆς βραχὺ τι τοῦ χαλινοῦ γεγονῶς ἀκρατῆς, αὐθις συνηθοῖκει τοὺς λογισμοὺς, καὶ κατὰ ταῦτοῦ μέλους τὸν

Στάση Βάρδα Σκληρού, 976 - 979

πληξάντα παίσας, τῆς πολεμικῆς ὀρμῆς ἔπαυσε καὶ φυγεῖν παρεσκεύασεν. Αὕτη τελεωτέρα κρίσις καὶ δημοτελεστέρα ἀμφοῖν ἔδοξε· καὶ ὁ Σκληρὸς τοῖς ὅλοις ἐξαπορηθεὶς, καὶ μῆτε πρὸς τὸν Φωκᾶν ἀντιστῆναι ἔτι δυνάμενος, προσδραμεῖν τε τῷ βασιλεῖ αἰσχυρόμενος, βουλήν βουλευέται οὔτε συνετωτάτην οὔτε ἀσφαλεστάτην· ἀπάρας γὰρ ἐκ τῶν Ῥωμαϊκῶν ὁρίων εἰς τὴν τῶν Ἀσσυρίων μετὰ πασῶν αὐτοῦ τῶν δυνάμεων συνήλασε γῆν, καὶ δῆλον αὐτὸν καταστήσας Χοσρόη τῷ βασιλεῖ, εἰς ὑποψίαν ἐκίνησεν· οὗτος γὰρ τό τε πλῆθος φοβηθεὶς τῶν ἀνδρῶν, ἴσως δὲ καὶ ὑποπτεύσας τὴν ἀθρόαν ἔφοδον, δεσμῶτας πεποικῶς ἐν ἀσφαλεῖ κατέϊχε φρουρᾶ.

Μιχαήλ Ψελλός, *Χρονογραφία*, Renauld, E. (ed.), *Michel Psellos, Chronographie ou histoire d'un siècle de Byzance (976-1077)* 1 (Paris 1926), 5, 1-9, 10.

Chronological Table

αρχές Ιανουαρίου 976: Θάνατος του Ιωάννη Α' Τζιμισκή. Ανάληψη της εξουσίας από τους Βασίλειο Β' και Κωνσταντίνο Η'. Ο Βάρδας Σκληρός ονομάζεται δουξ Μεσοποταμίας

τέλος άνοιξης 976: Ο Βάρδας Σκληρός στασιάζει στο Χαρπούτ της Μεσοποταμίας και ανακηρύσσεται αυτοκράτωρ από τα στρατεύματά του

φθινόπωρο 976: Ἡττα μέρους του στρατού των στασιαστών από τις αυτοκρατορικές δυνάμεις στην περιοχή Κούκου Λίθος. Νίκη των στασιαστών στη μάχη της Λαπάρας

θέρος 977: Οι στασιαστές νικούν τα αυτοκρατορικά στρατεύματα στην περιοχή Οξύλιθος

φθινόπωρο 977: Ο Βάρδας Σκληρός νικά τις αυτοκρατορικές δυνάμεις στην περιοχή Ραγέαι

αρχές 978: Άλωση της Νίκαιας από τον Βάρδα Σκληρό. Ο Βασίλειος Λακαπηνός ανακαλεί από την εξορία τον Βάρδα Φωκά

19 Ιουνίου 978: Μάχη στην Παγκάλεια μεταξύ των αυτοκρατορικών στρατευμάτων υπό τον Βάρδα Φωκά και των στασιαστών του Βάρδα Σκληρού. Ἡττα του Φωκά

φθινόπωρο 978: Ο Βάρδας Σκληρός νικά εκ νέου τον Βάρδα Φωκά στα Βασιλικά Θερμά

24 Μαρτίου 979: Ἡττα του Βάρδα Σκληρού από τον Βάρδα Φωκά στο θέμα Χαρσιανού. Καταστολή της στάσης

τέλη 979: Συνθηκολόγηση των τελευταίων στασιαστών στο θέμα Θρακησίων